

Հ. Գ. ԻՆՃԻԿՑԱՆ

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԸ ԵՎ ԱՐԵՎԵԼՔԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ

Մարքսիզմ-լենինիզմի կլասիկները, մշակելով պրոլետարիատի ուղևորությունն պայքարի ստրատեգիան և տակտիկան, հատուկ ուշադրություն են դարձրել ազգային և գաղութային հարցին: Նրանք յուրյց են տվել, որ ազգային հարցը ու գաղութային ժողովուրդների ազգային-ազատագրական պայքարը իրենց վերջնական դրական լուծմանը կհանգեն միայն շնորհիվ պրոլետարական ուղևորության հաղթանակի:

Զարգացնելով մարքսիզմի գաղափարները իմպերիալիզմի գարաշրջանում, երբ ազգային և գաղութային հարցերը միջազգային առումով միաձուլվել էին ու վերածվել մի ընդհանուր ազգային-գաղութային հարցի, Վ. Ի. Լենինը մշակեց իր ամբողջական ուսմունքը այդ հարցի վերաբերյալ: Նա ցույց տվեց, որ իմպերիալիզմը, ստեղծելով միջազգային շուկա և ամուր տնտեսական կապեր տարբեր փրկրների միջև, ստեղծել է նաև պայմաններ միավորելու կապիտալիստական առաջավոր երկրների բանվոր դասակարգի ուղևորությունն պայքարը Արևելքի ժողովուրդների ազգային-ազատագրական շարժումների հետ:

Ռևոլյուցիոն պրակտիկան հաստատեց Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը գործնականում, մանավանդ, փրբ Արևելքում ծավալվեցին ժողովրդական շարժումները:

Ռուսական առաջին ուղևորության, ինչպես նշել է Լենինը, արթնացրեց Ասիային իր խոր, դարավոր քնից: Իմպերիալիստական երկրների շահագործման ու կեղեքման առարկա դարձած, հարյուրավոր տարիներ նվաստացած, «քաղաքակրթված» Եվրոպայի և Ամերիկայի կողմից ստրկացված գաղութային ժողովուրդները XX դարի սկզբին բարձրացան իրենց ամբողջ հասակով: Սկսվեց ուղևորություն և ազգային-ազատագրական շարժումների մի պատմա-

իան ժամանակաշրջան: Ռուսաստանի աշխատավորության օրինակով պայքարի ներքինի, Թուրքիայի, Զինաստանի, Հնդկաստանի և այլ երկրների աշխատավորները:

Այնուհետև ռևոլյուցիոն բռնկումների այդ առաջին շրջանին հաջորդեց համաշխարհային պատերազմը և Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ Ռևոլյուցիան, որը սկիզբ դրեց պատմական նոր դարաշրջանի:

Ահա այս բոլորը ի մի բերելով, Վ. Ի. Լենինը հիշյալ էպոխան կոչել է վիթխարի փլուզումների դարաշրջան և համարելով այն «միայն սկիզբը», նախատեսել է ավելի խոշոր և արմատական փոփոխություններ մարդկության պատմության մեջ: Մասսայական շարժումների այս բուռն զարգացման պրոցեսում, Լենինի կարծիքով, մեծագույն նշանակություն ունի Արևելքը, որի ժողովուրդների հանդեպ տարվող ճիշտ քաղաքականությունը նա համարում էր հույժ կարևոր քաղաքական հարց:

1921 թ. նոյեմբերին գրած իր նամակներից մեկում, քննադատելով Թուրքեստանում թույլ տված սխալները, Վ. Ի. Լենինը դրում է: «Մեր ամբողջ Weltpolitik*-ի համար չափազանց կարևոր է նվաճել տեղացիների վստահությունը: Եռակի ու քառակի անգամ նվաճել, ապացուցել, որ մենք իմպերիալիստներ չենք, որ մենք քեֆում դեպի այդ կողմը չենք հանդուրժի:

Դա համաշխարհային հարց է, առանց չափազանցության համաշխարհային:

Այստեղ պետք է լինել չափազանց խիստ: Այդ բանը կանդրադառնա Հնդկաստանի վրա, Արևելքի վրա. այստեղ կատակել չի կարելի, այստեղ պետք է լինել 1000 անգամ զգույշ¹:

Նման վերաբերմունք և անհրաժեշտ զգուշություն ազգային, գաղութային հարցում Լենինը ցուցաբերում էր միշտ և նույնը պահանջում ուրիշներից:

Մատնացույց անելով այս հանգամանքը, Ս. Մ. Կիրովը 1924 թ. ապրիլին ասել է. «Վլադիմիր Իլյիչի գործունեության մեջ պետք է նշել նրա հետաքրքրությունը Արևելքի ճնշված ազգությունների նկատմամբ: Եվ ճնշված ազգությունների հարցում Իլյիչը մեզ պակաս հայտնագործություններ չի տվել, քան մյուս բնագավառներում:

Եթե ողու մուծիկը Լենինին անվանում էր հայր, ապա դեղին, սև և բոլոր ուսանների մարդիկ ոչ պակաս իրավունքով նրան նույն-

* Միջազգային քաղաքականության:

¹ Ленинский сборник, XXXVI, Госполитиздат, 1959, стр. 320—321.

պես հայր էին անվանում: Սոցիալիզմի համար մղվող համաշխարհային մասշտաբի պայքարում նա հաշվի էր առնում Արևելքի վիթխարի բանակը:

Մենք տեսնում ենք այն հսկայական շարժումը Արևելքի երկրներում, որտեղ կապիտալիզմը նոր է միայն զարգանում: Միայն հանճարեղ, իլիիշ կարող էր կանխատեսել, որ Վրեկերը կարող է դառնալ ռևոլյուցիոն: Դրանում է նրա հսկայական երախտիքը¹:

Արևելքի ժողովուրդներին քաջ հայտնի է մեծ լենինի անձնադոհ պայքարը իրենց ազատության համար և նրա հայրական խնամքը Կադուբային ժողովուրդների կարիքների և պահանջների նկատմամբ: Եվ նրանք մեծ երախտագիտությամբ են հիշում Վ. Ի. Լենինին: Այդ մասին են պատմում Արևելքի երկրների այն գործիչները, որոնք եղել են լենինի մոտ, կամ դիմել են նրան որևէ խնդրով անձամբ, թե գրավոր:

Արտահայտելով ընդհանուր կարծիքը, ընկ. Խո-Շի-Մինը Վ. Ի. Լենինի մահվան օրերին գրած՝ «Լենինը և Կադուբային ժողովուրդները» խորագրով հոդվածում նշում է, որ շնայած կապիտալիզմի պայմաններում ժառանգած տգիտությանը, և՛ Աննամի գյուղացուն և՛ Դադոմեյի որսորդին հասել էին շշուկները հեռավոր այն երկրի մասին, որի ժողովուրդը քշել էր իր ինքնակալներին ու շահագործողներին և իր ձեռքը վերցրել երկրի իշխանությունը:

«Լսել էին նրանք և այն,— շարունակում է ընկ. Խո-Շի-Մինը,— որ այդ երկիրը կոչվում է Ռուսաստան և նրան ղեկավարում են շատ անվեհեր մարդիկ, իսկ երանցից ամենից անվեհերը Լենին է կոչվում: Դա արդեն բավական էր, որպեսզի առաջացներ խորը, խանդավառ հիացում այդ երկրի և նրա առաջնորդի հանդեպ...»: Հոդվածի վերջին տողերը հեղինակը նվիրում է մեծ լենինին: «Կենդանության ժամանակ նա մեր հայրն էր, տառցիշը, ընկերը, խորհրդատուն: Այժմ նա մեր ուղեցույց աստղն է, որը տանում է դեպի սոցիալական ռևոլյուցիան:

Լենինը ապրում է մեր մեջ, նա ամմահ է»²:

Ժողովրդական հզոր շարժումները Արևելքում իրավամբ կապում են Ռուսական ռևոլյուցիայի, լենինի անվան ու նրա գործունեության հետ, տեսնելով այդ կապը ազգային-Կադուբային հարցի

¹ С. М. Киров, Избранные статьи и речи, Госполитиздат, М. 1957, стр. 155.

² «Великий Октябрь и народы Востока.» Изд. восточной литературы, 1957, стр. 68—69.

լենինյան ուսմունքի մեջ, առաջնորդի անձնական կապի, խորհուրդների ու ցուցումների մեջ, որոնք մշտապես տրվում էին Արևելքի կոմունիստներին և այլ քաղաքական գործիչներին:

Խոսելով հետհեղափոխության ուսուցիչին վերելքի մասին Զինաստանում, ընկ. Մառ Յդե-դունը համարում է այն պատասխան «համաշխարհային ուսուցիչայի կոչին, ռուսական ուսուցիչայի կոչին, լենինի կոչին»¹:

Հետաքրքրական է նշել նաև, որ Վ. Ի. Լենինի մեծության և ռուսական ուսուցիչայի ազդեցության հետևանքով Արևելքում կատարված փոփոխությունների մասին խոսում են ոչ միայն կոմունիստները, բանվորական և գյուղացիական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները, այլև կառավարություններ, բուրժուական պետական ու հասարակական գործիչներ:

Ի պատասխան Սովետական Ռուսաստանի կառավարության ազնիվ վերաբերմունքի (զորքերի հեռացումը, ցարական Ռուսաստանի բոլոր արտոնություններից հրաժարվելը, պետությունների և մասնավորապես Իրանի հանդեպ իրավահավասարության սկզբունքի կիրառումը), Իրանական կառավարությունը ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդին հղած իր ողջուն ուղերձում նշում է, որ Վ. Ի. Լենինը «Արևելքի ազատության գլխավոր ստեղծողն է»²:

Երբ ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդի 1917 թ. վերջին հրապարակված՝ Ռուսաստանի և Արևելքի բոլոր աշխատավոր-մուսուլմաններին դիմումը հայտնի դարձավ, Հնդկաստանի մահմեդական ականավոր գործիչներից մեկը, բարձր գնահատելով այդ փաստաթուղթը, գրում է դրան նվիրված հատուկ հոդվածում.

«Ռուսաստանի հորիզոնի վրա ծագում է մարդկության ազատագրման առավոտը, և Ուլյանով-Լենինը հանդիսանում է մարդկության համար այդ երջանիկ օրվա լուսատու արեգակը»³:

Անցել են արդեն տասնյակ տարիներ, որոնց ընթացքում ազատության արշավույսը ծագել է շատ երկրների հորիզոնների վրա. բազմաթիվ ժողովուրդներ ստացել են իրենց անկախությունը շնորհիվ Սոցիալիստական լազերի առկայության: Բայց մինչև օրս էլ թե՛ հասարակ ժողովրդի և թե՛ տիրող դասակարգերի ներկայացուցիչները չեն մոռացել, որ Արևելքի ազատագրումը անքակտելիորեն կապված է մեծ Լենինի անվան հետ:

¹ Мао Цзэ-дун, Соч., т. 3 стр. 258, М. 1953.

² «Современный Восток», № 4, 1959, стр. 2.

³ «Великий Октябрь и народы Востока», стр. 18.

1959 թ. մարտի սկզբին, ն. Ս. հրուշակուհի Աֆղանստան կա-
ռավարած այցելության ժամանակ, Աֆղանստանի վարչապետ Մու-
համմեդ Դաուդը ճառերից մեկում ընդգծեց, որ իր երկրի անկա-
խությունը առաջինը «ճանաչվեց Սովետական կառավարության
կողմից, որի գլուխն էր կանգնած, պետական մեծ գործիչ Լենինը»¹:

Եվ եթե քառասուն տարի առաջ շատերը աղոտ կերպով, շշուկի
միջոցով էին լսել Լենինի անունը, ապա այսօր նրա անունն ու գոր-
ծերը լայն ճանաչում են գտել Արևելքի բոլոր երկրներում: Նրա եր-
կերը հրատարակվում են շատ արևելյան լեզուներով: Չինաստանում
իրագործված է Վ. Ի. Լենինի երկերի 4-րդ հրատարակության 38
հատորների և առանձին աշխատությունների թարգմանությունը:

Վյետնամում վերջին հինգ տարվա ընթացքում հրատարակվել
է Լենինի 73 աշխատություն՝ մոտ 350,000 օրինակ տպաքանակով:
Կորեական ժողովրդա-դեմոկրատական ռեսպուբլիկայում հրատա-
րակվել էին Լենինի ընտիր երկերը՝ 20 հատորով, իսկ վերջերս
արդեն թարգմանվել և տպագրվել են նրա երկերի 4-րդ հրատա-
րակության 29 հատորները:

Սիստեմատիկաբար լույս են տեսնում Լենինի առանձին կարևոր
աշխատությունները Յապոնիայում, Հնդկաստանում, արաբական
երկրներում, Հարավային Ամերիկայում և Աֆրիկական որոշ երկր-
ներում:

Այսպիսով Վ. Ի. Լենինի ամենահաղթ գաղափարները գնալով
ավելի լայն շափերով մուտք են գործում Արևելքի երկրները, օգնե-
լով այնտեղ դեռևս ծավալվող ազատագրական շարժումներին և
տնտեսական ու քաղաքական անկախության ամրապնդման համար
մղվող պայքարին:

Վ. Ի. Լենինի բացառիկ ուշադրությունը դեպի Արևելքի երկր-
ները և նրանց ժողովուրդներին պայքարը բացատրվում է այն չա-
փազանց կարևոր դերով, որ նրանք բանվոր դասակարգի ղեկավա-
րությամբ խաղացել և խաղում են իմպերիալիզմի կործանման հա-
մար մղվող պայքարում:

Իրենց ազատագրման անհրաժեշտությունը հասկացած և պայ-
քարի ելած գաղութային ժողովուրդները մեծ ուժ են ներկայացնում
նախ՝ քանակով: Վ. Ի. Լենինը բազմիցս նշել է, որ վերջին հաշվով
գաղութների և կիսագաղութների ազգաբնակչությունը կազմում է
երկրագնդի ազգաբնակչության մեծագույն մասը: Նրա արթնացու-

¹ «Правда», 5 марта 1960.

մը, քաղաքական ակտիվության ուժեղացումը, միջազգային կյանքում նրա կշռի բարձրացումը, համաշխարհային կարևոր գործոն է դարձել իմպերիալիզմի դարաշրջանում:

Ելնելով այս բոլորից, Արևելքի ժողովուրդների Կոմունիստական կազմակերպությունների համառուսաստանյան XI համագումարում 1919 թ. նոյեմբերի 22-ին արած իր զեկուցման մեջ, Վ. Ի. Լենինը ընթացիկ մոմենտի ամենակարևոր հարցը համարում է «Արևելքի ժողովուրդների վերաբերմունքը դեպի իմպերիալիզմը և ռևոլյուցիոն շարժումը այդ ժողովուրդների մեջ»¹:

Այսպիսով, այդ հարցը, որպես միջազգային քաղաքականության հիմնական հարցերից մեկը մշտապես եղել է Վ. Ի. Լենինի և Կոմունիստական պարտիայի ռադիկալության կենտրոնում:

Վ. Ի. Լենինին Արևելքի ժողովուրդների վիճակը հետաքրքրել է նաև այն պատճառով, որ նրանք՝ անցյալում մարդկային քաղաքակրթությանը իրենց մատուցած պատմական ծառայություններով հայտնի ժողովուրդները, կարևոր դեր ունեն կատարելու համայն մարդկության ապագայի բախտորոշ գործերում:

Հիշյալ զեկուցման մեջ, նշելով այս հանգամանքը, Լենինը ասում է.

«Արևելքի արթնացման շրջանից հետո արդի ռևոլյուցիայի մեջ մտաենում է այն շրջանը, երբ Արևելքի բոլոր ժողովուրդները կմասնակցեն ամբողջ աշխարհի բախտի լուծմանը, որ միայն հարստացման օբյեկտ չլինեն: Արևելքի ժողովուրդներն արթնանում են այն բանի համար, որպեսզի պրակտիկորեն գործեն և որպեսզի ամեն մի ժողովուրդ վճռի ամբողջ մարդկության բախտի հարցը»²:

Դեպի Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրները կատարած ուղևորության ընթացքում Ն. Ս. Խրուշչովը, իր ճառերից մեկում վերհիշելով Լենինի այս խոսքերը նշում է. «Վլադիմիր Իլյիչ Լենինը իր խորաթափանց մտքով դեռ 1919 թվականին հստակորեն տեսնում էր, որ անխուսափելիորեն կգա ամբողջ աշխարհի բախտի լուծմանը Արևելքի բոլոր ժողովուրդների մասնակցության շրջանը, որ Արևելքի ժողովուրդներն արթնանում են այն բանի համար, որպեսզի պրակտիկորեն գործեն»³:

Նման գործելակերպի դրսևորումներից մեկն էլ մեր օրերում այն է, ասում է մեկ ուրիշ տեղ Ն. Ս. Խրուշչովը, որ նախկինում գաղութային կամ կիսագաղութային հանդիսացող երկրներից

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր. հատ. 30, էջ 174:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 30, էջ 186—187:

³ Մովսեսյան Հայաստան, 23 փետրվարի 1960:

շատերի բախտը արդեն որոշվում է ոչ թե մետրոպոլիտների մայրաքաղաքներում, այլ Ասիայի, Աֆրիկայի և Հարավային Ամերիկայի երկրների մայրաքաղաքներում:

Իմպերիալիստները անվերադարձ կերպով կորցրել են իրենց ազդեցությունը նախկին գաղութներից մեծ մասում:

Սակայն այս պրոցեսը նոր չէր սկսվել, Դեռևս մինչև համաշխարհային պատերազմը գրած իր մի շարք աշխատություններում լենինը արձանագրել է ինքնուրույնության տենդեցի ծագումը և աստիճանական ուժեղացումը գաղութներում: Նրա կարծիքով Ռուսական 1905 թ. ռևոլյուցիային հետևող ժողովրդական շարժումների վերելքի առաջին էտապում արդեն, դեմոկրատական ուժերը Արևելքում այնքան էին առաջ տարել ազատագրական շարժումը, որ «աշխարհում ոչ մի ուժ Ասիայում հին ճորտատիրությունը չի վերականգնի, չի ջնջի աշխարհի երեսից ասիական և կիսասասիական երկրների ժողովրդական մասսաների հերոսական դեմոկրատիզմը»¹:

Վ. Ի. Լենինի ուշադրությունից չեն վրիպել նույնիսկ ամենախուլ, մակերեսի վրա չերևացող խլրտումներն անգամ: Հետագարձ հայացք ձգելով ազատագրական շարժումների անցած ուղու վրա, նա 1922 թ. նշում է, որ Արևելքի երկրներում ռևոլյուցիան քսան տարվա ընթացքում դարձել է մի անհաղթահարելի ուժ: Ներգրավելով մինչև մեկ միլիարդ մարդ, որոնք ապրում են Ասիայում և Աֆրիկայում: Վերջինիս մասին Լենինը ակնարկում է, որնա ևս սկսել է շարժվել և հիշեցնել ոչ «պառլամենտական» միջոցներով, իր հավակնությունը կոչվելու մաքուր, այլ ոչ թե ստրուկ»²:

Այս խոսքերը գրվելուց հետո անցել էր ընդամենը երեք տասնյակ տարի, որ Աֆրիկան շարժվեց և այնպես, որ ավելի քան երկու տասնյակ երկրներում գաղութատիրության միայն թեկոսները մնացին:

Եվրոպայի առաջավոր պրոլետարիատի պայքարը խշտանության համար և Ասիայի արթնացումը Լենինը համարում է XX դարի այն երկու խոշորագույն երևույթները, որոնք սկիզբ են դնում համաշխարհային պատմության նոր փուլին:

Արևելքի արթնացման այդ երկրների դեմոկրատական ուժերի ամրապնդման մեջ Վ. Ի. Լենինը տեսնում է չափազանց կարևոր նշանակություն ունեցող մի նոր ուժ, որը իր հերթին ազդեցություն

¹ Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 18, էջ 739:

² Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 33, էջ 414:

կունենա Եվրոպայի երկրների վրա, այնտեղի ուղևորություն շարժում-
ների վրա:

«Պորտ-Արտուրի անկումը», «Ասիայի զարթոնքը», «Կարլ
Մարքսի ուսմունքի պատմական բախտը», «Հետամնաց Եվրոպան և
առաջավոր Ասիան» ու մի շարք այլ աշխատություններում լենինը
ցույց է տալիս, որ իմպերիալիստական, գաղութատիրական Եվրո-
պան, որտեղ բուրժուազիան հանդես է գալիս արդեն որպես
հետադեմ ուժ, շատ հարցերում ավելի հետամնաց ու ոեակցիոն է,
քան թե գաղութային Ասիան:

Ռուսաստանի պարտությունը ռուս-յապոնական պատերազ-
մում նա զնահատում է, որպես նաև այդ բանի ապացույց, որպես
մի անուղղելի հարված, որ հասցրեց «պրոգրեսիվ, առաջավոր
Ասիան», «հետամնաց և ոեակցիոն Եվրոպային»:

Մինչև այդ արհամարհված, «վայրենի» համարված Արևելքը
նոր պայմաններում, իմպերիալիզմի աճող ճգնաժամի պայմաննե-
րում իր պատշաճ տեղն է գրավում պատմության մեջ: Նա երբեմն
Եվրոպային ու Ամերիկային ցույց է տալիս դեմոկրատական առաջ-
ընթացի ուղին, շատ խնդիրների դեմոկրատական լուծման ձևը,
ինչպես օրինակ, ազգային և առաջադեմ պրոբլեմների և այլն:

Հիմնավորելով այս բոլոր տվյալները, Վ. Ի. լենինը իրավամբ
դեմոկրատիայի ու սոցիալիզմի հաղթանակի բախտը կապում է
Արևելքի հետ:

«Պայքարի ելքը, վերջին հաշվով, կախված է նրանից, որ Ռու-
սաստանը, Հնդկաստանը, Չինաստանը՝ և այլն կազմում են բնակ-
չության հսկայական մեծամասնությունը: Իսկ բնակչության հենց
այդ մեծամասնությունն է, որ վերջին տարիների ընթացքում արտա-
սովոր արագությամբ ներգրավվում է իր ազատագրման պայքարի
մեջ, այնպես որ այդ իմաստով կասկածի նշույլ անգամ չի կարող
լինել, թե ինչպիսի վերջնական լուծում կունենա համաշխարհային
պայքարը: Այդ իմաստով սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակն
ապահովված է՝ միանգամայն և անպայման»¹:

Անցած քառասուն տարիների ընթացքում լենինի այդ կանխա-
տեսումը իրագործվեց: Առանձնապես ակնառու դարձավ Արևելքի
դերը միջազգային հարցերում երկրորդ համաշխարհային պատե-
րազմից հետո:

Իրերի իրական վիճակը ՄՄԿՊ XX համագումարի հաշվետվու-
թյան մեջ արձանագրված է այսպես.

¹ Վ. Ի. լենին, Երկեր, հատ. 33, էջ 507:

«Հասել է համաշխարհային պատմության՝ իննիսուհին չափած նոր ժամանակաշրջանը, երբ Արևելքի ժողովուրդները ազատվեցին մասնակցություն են ունենում ամբողջ աշխարհի բախտի վճռմանը, դառնում միջազգային հարաբերությունների նոր հզոր գործոնը»¹:

Ազգային և գաղութային հարցերի մեկնաբանումը Վ. Ի. Լենինը տվել է՝ ելնելով պրոլետարիատի դասակարգային շահերից, տվյալ պատմական ժամանակաշրջանից, իմպերիալիզմի աճող հակասությունների և սոցիալիստական ռևոլյուցիայի զարգացման ժամանակաշրջանի պայմաններից:

Ժամանակակից գաղութային սիստեմը Լենինը համարում է իմպերիալիզմի արգասիքը: «Իմպերիալիզմը որպես կապիտալիզմի բարձրագույն ստադիա» և այլ աշխատությունների մեջ նա ցույց է տալիս, որ XIX դարի վերջին և XX դարի սկզբին գաղութները դադարում են լոկ շուկաներ լինելուց և վեր են ածվում կապիտալիստերի դրաման վայրերի:

Արտադրական ուժերի արագ զարգացումը կապիտալիստական երկրներում հասցնում է այնպիսի վիճակի, երբ ազգային նեղ շրջանակները չեն կարողանում տեղավորել կապիտալը և տնտեսապես ամրապնդված, խոշոր պետությունները ձգտում են արտահանել այն:

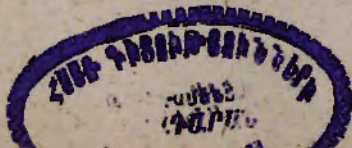
Պայքարը գաղութների համար սրվում է, և նրանք ի վերջո բաժանվում են կապիտալիստական երկրների միջև: Անցյալ դարի վերջին այդ պրոցեսն արդեն ավարտվել էր, որի հետևանքով ասում է Լենինը, առանձին կարևորություն է ստանում պայքարը կիսաանկախ (Չինաստան, Իրան, Թուրքիա և այլն) երկրների համար:

Իմպերիալիստական պետություններին չի բավարարում գաղութային երկրների ենթարկումը լոկ տնտեսական տեսակետից: Նրանք ձգտում են ենթարկել այդ երկրները նաև քաղաքականապես:

«Բայց հասկանալի է, — գրում է Լենինը, — որ ֆինանսական կապիտալին ամենամեծ «հարմարություններ» և ամենամեծ օգուտներ տալիս է այնպիսի հպատակեցումը, որը զուգորդված է հպատակվող երկրների և ժողովուրդների քաղաքական անկախության կորստի հետ»²:

¹ Ն. Ս. Խրուշչով, ՄՄԿՊ Կենտրոնական կոմիտեի հաշվետու զեկուցումը պարտիայի XX համագումարում, Հայպետհրատ, 1956, էջ 29:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 22, էջ 244:

Նպատակը բոլոր դեպքերում մեկն է՝ ուժեղացնել շահագործումը: Կառուցվում են հումք մշակող գործարաններ ու ֆաբրիկաներ, բնական հարստությունները շահագործող արդյունաբերություն, երկաթուղագծեր, նավահանգիստներ, առաջ են գալիս նոր քաղաքներ, կազմակերպվում են առևտրական ընկերություններ, բանկեր և այլ առհրաժեշտ հիմնարկություններ: Դարերով կուտակված գաղութային քաղաքականություն վարելու փորձը հարստանում է նոր, ավելի նուրբ, բայց շահագործման ավելի բարձր ձևերով ու միջոցներով:

Նախքան առաջին համաշխարհային պատերազմը, մոտ քառասուն տարվա ընթացքում, վեց մեծ տերություններ՝ Անգլիան, Ռուսաստանը, Ֆրանսիան, Գերմանիան, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները և Յապոնիան թալանում էին 25 միլիոն քառ. կմ. տարածությամբ գաղութներ, որտեղ ապրում էր 523 միլիոն մարդ: «Մեծ» պետությունների ամեն մի 4 բնակչին, նշում է Լենինը, ընկնում է «ներանց» գաղութներում հնգական բնակիչ: Տասնյակ և հարյուրավոր տարիներով շարունակվող շահագործումն ու կողոպուտը, որ կատարվում էր բնիկների քրտինքի և արյան գնով՝ Արևելյան երկրների զարգացումը պահում էր անասելի ցածր մակարդակի վրա: Նման դրությունը, սակայն, հնարավորություն էր ընձեռում գաղութատեր երկրներին կուտակել խոշոր հարստություններ, ապահովելով տնտեսության զարգացման բարձր տեմպեր և բարեկեցիկ կյանք իրենց երկրների քաղաքացիների համար: Հարստահարման այս մեթոդը, այսինքն գաղութային սիստեմի առկայությունը Լենինը համարում է «կապիտալիզմի անկման արհեստական կասեցման» աղբյուրներից մեկը¹:

Այսպիսի արհեստական, բայց չափազանց ուժեղ պատվարը և իրենց գոյության կարևոր գործոնը պահպանելու համար գաղութարարները օգտագործում են ամեն մի միջոց, ըստ հնարավորին օրինականացնելով դրանք: Այդ միջոցների մասին Լենինը ասում է. «...որ, բացի ուղղակի պետական իրավական կախումից, գաղութային կախումը ենթադրում է ֆինանսական և տնտեսական կախման մի ամբողջ շարք հարաբերություններ, ենթադրում է մի ամբողջ շարք պատերազմներ, որոնք պատերազմ չէին համարվում, որովհետև հաճախ հանգում էին սպանդի, հրք՝ հվրոպական և ամերիկյան իմպերիալիստական զորքերը, զինված բնաջնջման ամենակատարելագործված զենքերով, կոտորում էին գաղութային երկրների անգնն ու անպաշտպան բնակիչներին»²:

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 21, էջ 384:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 22, էջ 461:

³ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 31, էջ 259:

Այդպես էին վարվում անգլիացի գաղութարարները Հնդկաստանում, Աֆրիկայում և այլ գաղութներում: Օգտվելով այդ «իրավունքից», ռուսական և անգլիական զորքերը խեղդեցին ռևոլյուցիոն շարժումը Իրանում: Նույնը կատարում էին ֆրանսիացիները Աֆրիկայում և Հնդկաչինում, հոլլանդացիները՝ Ինդոնեզիայում ու այսպես տասնյակ տարիներ:

Լենինը նշում է, որ մետրոպոլիտների ներսում կիրառվող դեմոկրատական որոշ տրադիցիաներ, ոչ մի բանով չեն փոխում այդ երկրների գաղութային քաղաքականությունը: Նա գրում է այն մասին, որ ամերիկական «դեմոկրատիան», այսինքն դեմոկրատական կապիտալիստները անամոթաբար թալանել ու թալանում են Ֆիլիպինները և Մեքսիկան, իսկ Ցապոնիան կռվում է Միացյալ Նահանգների հետ, որպեսզի շարունակի թալանել Կորեան, «որին նա կողոպտում է շլված գազանությամբ, միացնելով տեխնիկայի և ղուտ ասիական խոշտանգումների բոլոր նորագույն գյուտերը»¹:

Հարյուրամյակներ շարունակվող այս խայտառակ ու արյունոտ գաղութային քաղաքականությունը թողել է իր խոր հետքերը այն երկրներում, որոնց մենք անվանում ենք տնտեսապես թույլ զարգացած երկրներ:

Ըստ ամերիկյան մամուլի տվյալների, վերջիններիս մեկ շնչին ընկնում է 10—20 անգամ պակաս գյուղատնտեսական մթերքներ, 11 անգամ պակաս գործվածքեղեն, 16 անգամ պակաս հագուստեղեն և կոշիկ, քան կապիտալիստական երկրներում:

Մեկ շնչին ընկած տարեկան միջին եկամուտը, ըստ ՄԱԿ-ի տվյալների, 1958 թ. կազմում էր՝

Միացյալ Նահանգներում՝ 1453 դոլլար

Անգլիայում 773 »

Հնդկաստանում 57 »

Ֆիլիպիններում 44 »

Ինդոնեզիայում 25 »

Աֆրիկայի երկրներում 8—16 » և այլն:

Ամերիկյան «Քեմիկլ Ուփ» ամսագրի տվյալներով, գաղութների և մետրոպոլիտների միջև եղած այսպիսի տարբերության հետագա զարգացումը կանխելու և ճեղքվածքը փակելու համար անհրաժեշտ է հետամանաց երկրներին հատկացնել տարեկան քառասուն միլիարդ դոլլար: Առայժմ Գրամբ ստանում են տարեկան միայն 15 միլիարդ դոլլար:

Հիշյալ բոլոր տվյալները ասում են այն մասին, որ այդ երկրը-

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 31, էջ 558:

ներում ժողովրդի կենսամակարդակը չափազանց ցածր է: Բանվորի աշխատավարձի տարբերությունը, համեմատած կապիտալիստական երկրների բանվորի հետ, ցածր է տասնյակ անգամներ, իսկ Աֆրիկայի բանվորին՝ 50, նույնիսկ հարյուր անգամ: Արևելքի երկրների բարեբեր հողը չի բավարարում գյուղացու մինիմալ պահանջները, տրովհետև ֆեոդալական հարաբերությունները ու այստեղից բխող պարտականությունները մի կողմից, իմպերիալիստների քաղաքականության հետևանքով հողի մշակման նախապատմական կոլտուրան մյուսից, հնարավորություն չեն տալիս նրան ստեղծելու իր և ընտանիքի համար տանելի վիճակ:

Ցույց տալու համար այդ ժողովուրդների ծայր աստիճանի աղքատությունը, բերենք մի փաստ միայն: Բելգիայի Ֆլանամակալություն» տակ գտնվող աֆրիկական Ռուանդա-Ուտունդի տերիտորիայի 794 ուսումնասիրված ընտանիքներում եղել են ընդամենը՝ 28 մահճակալ, 29 սեղան, 9 կոստյում, 91 շալվար, 190 զույգ կոշիկ¹:

Այս անելանելի դրության և քաղաքական իրավազուրկ պայմանների դեմ զաղութային ժողովուրդների պայքարը դառնում էր հետզհետե ավելի լայն ու վազմակերպված:

Կապիտալիզմի զարգացումը Արևելքի երկրներում ուժեղացրեց շահագործումը, միաժամանակ ստեղծեց և կոփեց նոր, երիտասարդ դասակարգերին՝ բուրժուազիային ու պրոլետարիատին, որոնք կանգնեցին ժավալվող ազգային-ազատագրական շարժման գլուխ: Որոշ երկրներում սկսվեց ազգերի ձևավորման պրոցեսը, որի հետևանքով շարժման նպատակը դարձավ ավելի որոշակի, անկախություն համար պայքարի անհրաժեշտությունը՝ ավելի հասկանալի:

Ձևով ազգային այս շարժումները միավորվելով կազմեցին հակաիմպերիալիստական պայքարի մի հզոր ճակատ:

Առաջին համաշխարհային պատերազմը ստիպեց իմպերիալիստական երկրներին գաղութներից արտահանել մեծ քանակությամբ զանազան ապրանքներ և գյուղատնտեսական մթերքներ: Պատերազմը ստիպեց նաև զաղութային ժողովուրդների ամբողջ գնդեր Եվրոպայի իմպերիալիստների պայքարի մեջ քաշել: Իմպերիալիստական պատերազմն Արևելքն էլ արթնացրեց, նրա ժողովուրդներին միջազգային քաղաքականության մեջ քաշեց²:

Գաղութային ժողովուրդների քաղաքական ակտիվությունը միանգամայն համապատասխանում էր ժամանակի պահանջներին:

¹ «Коммунист», № 4, 1960, стр. 91.

² Վ. Ի. Լեճիճ, Ծրվեք, հատ. 30, էջ 186:

Այն դարձավ միջազգային ռևոլյուցիոն շարժման կարևոր և անբաժանելի մասը:

1908 թ. գրված՝ «Դյուրավառ նյութը համաշխարհային քաղաքականության մեջ» հանրահայտ հոդվածում Վ. Ի. Լենինը, անալիզի ենթարկելով ազգային-աղատադրական շարժումները Ասիայի մի շարք երկրներում, ցույց է տալիս, թե ինչպես գաղութային երկրների հանդեպ իմպերիալիստների վարած քաղաքականության հետևանքով լցվել է Արևելքի ժողովուրդների համբերության բաժակը՝ Չինաստանում ու Հնդկաստանում, Իրանում և ասիական այլ երկրներում: Այս իսկ պատճառով մասսայական քաղաքական պայքարը, օրինակ, Հնդկաստանում հասցրել է այն բանին, որ այնտեղ «անդլո-ռուսական կարգերի» երգը երգված կարելի է համարել: Գաղութակալները կամովին, իհարկե, չեն հրաժարվի և կդիմեն զենքի, խեղդելու համար ասիական դեմոկրատիան: Սակայն վերջինիս կռիվը իմպերիալիստական ուժերի դեմ ավելի ու ավելի կկռվի պրոլետարիատին:

Ընկրտական գիտակից բանվորն արդեն ասիական ընկերներ ունի, և այդ ընկերների թիվը կաճի ոչ թե օրերով, այլ ժամերով»¹:

Իմպերիալիզմի դեմ մղվող պայքարի զարգացման տրամաբանությամբ այնպիսին է, որ հետզհետե ավելի կազմակերպված է դառնում թե գաղութային ժողովուրդների, թե կապիտալիստական երկրների բանվորական մասսաների շարժումը:

Ընկրտված միջազգային սոցիալիզմի այդ առաջընթաց քայլը, — շարունակում է Լենինը, — Ասիայում ռևոլյուցիոն-դեմոկրատական պայքարի սրման հետ միաժամանակ, ռուսական ռևոլյուցիան դնում է առանձնահատուկ և հատկապես դժվարին պայմանների մեջ: Ռուսական ռևոլյուցիան միջազգային մեծ դաշնակից ունի և՛ Եվրոպայում, և՛ Ասիայում, սակայն դրա հետ միասին և ճեճց դրա ճեճեցումը նա ունի ոչ միայն ազգային, ոչ միայն ռուսաստանյան, այլ նաև միջազգային թշնամի»²:

Իմպերիալիզմի դեմ բարձրացած պրոլետարիատի և նրա դաշնակիցները հանդիսացող գաղութային ժողովուրդների պայքարի միջազգային բնույթը, նշում է Լենինը, ունի նաև ազգային նշանակություն ամեն մի երկրի բուրժուազիայի համար, քանի որ նա մահացու կերպով վախենում է դեմոկրատիզմի լայնացումից դեռ իր սեփական տանը: Իսկ կոմունիստները և գիտակից պրոլետարիատը չպետք է նեղացնեն պայքարի ճակատը: Ազգային շահերը նրանք

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 15, էջ 219:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 15, էջ 223:

պետք է տանեն հետին պլանի վրա, առաջնահերթ դարձնելով միջազգային պրոլետարիատի ինտերնացիոնալ շահերը ու դասակարգային պահանջները: Ելնելով սրանից, Լենինը կոչ է անում լարել բոլոր ջանքերը «որպեսզի մերձենանք և միաձուլվենք մոնղոլների, պարսիկների, հնդիկների, եգիպտացիների հետ, մենք մեր պարտքը և մեր շահն ենք համարում անել այդ, որովհետև այլապես սոցիալիզմը ընդհանրապես չի կարող լինել Մենք կաշխատենք դրանով մեզնից ավելի հետամնաց ու ճնշված ժողովուրդներին ցույց տալ «անշահախնդիր կուլտուրական օգնություն», լեհական սոցիալ-դեմոկրատների հիանալի արտահայտությամբ, այսինքն նրանց օգնել՝ անցնելու մեքենաներ գործադրելուն, աշխատանքը հեշտացնելուն, անցնելու դեմոկրատիային, սոցիալիզմին»¹:

Առաջնորդի այս ծրագրային պահանջը, ունեն և դեռ կունենա կարևոր նշանակություն իմպերիալիզմի վերջնական ջախջախման համար, կոմունիստական և բանվորական պարտիսանների գործունեության համար: Ռևոլյուցիայի ստրատեգիան, մշակելով ռևոլյուցիայի հիմնական ուժերի, նրա ավանգարդի՝ պրոլետարիատի և դաշնակիցների՝ գյուղացիության և դադութային ու կախյալ երկրների ժողովուրդների ճիշտ համագործակցելու պլանը, ցույց է տալիս, որ սոցիալիզմի հաղթանակը հնարավոր է այդ ուժերի ճիշտ դասավորման և ներդաշնակորեն գործելու դեպքում:

«...Սոցիալիստական ռևոլյուցիան,— ասում էր նա,— միայն և գլխավորապես ռևոլյուցիոն պրոլետարների պայքարը չի լինի ամեն մի երկրում իր բուրժուազիայի դեմ,— ոչ, նա իմպերիալիզմի կողմից ճնշված բոլոր գաղութների և երկրների, բոլոր կախյալ երկրների պայքարը կլինի միջազգային իմպերիալիզմի դեմ»²:

Վ. Ի. Լենինը ամենամեծ լրջությամբ ու էներգիայով զբաղվել է Արևելքի պրոբլեմներով նաև Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Ռևոլյուցիայի հաղթանակից հետո: Չնայած իր դերժանրաբեռնվածությանը և առողջական վատ վիճակին՝ Կոմունիստական պարտիայի աշխատանքները ղեկավարելու և երիտասարդ Սովետական Ռեսպուբլիկայի պետական գործերը վարելու հետ միասին, նա մեծ սիրով ու ուշադրությամբ հետևում էր դեպքերի զարգացման ընթացքին Արևելքում: Անհրաժեշտության դեպքում կամ անձամբ, եթե հնարավոր էր, կամ գրավոր ձևով միջամտում էր, խորհուրդներ և ցուցումներ էր տալիս: Նա ելույթներ էր ունենում Կոմիտեներ-

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 23, էջ 77:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 30, էջ 185:

նի կոնգրեսներում, արևելյան երկրների կոմունիստների կոնֆերեն-
ցիաներում, ղաֆաղան հավաքներում: Վերջապես, անձամբ ծանոթ
էր Արևելքի շատ գործիչների հետ և միշտ ժամանակ էր գտնում
ներանց լսելու, պահանջելով մանրամասն տեղեկություններ իրերի
վիճակի մասին Արևելքում:

Նրան հատկապես հետաքրքրում էր, թե ինչ արձագանք է դու-
նում Հոկտեմբերյան Ռևոլյուցիայի հաղթանակը Արևելքի երկրնե-
րում:

Ռևոլյուցիայի հաղթանակի անմիջական նախօրյակին, 1917 թ.
մայիսին, Լենինը համոզված դրում էր. «Ոչ մի կասկածի ենթակա
չէ այն, որ պրոլետարիատի հաղթանակը Ռուսաստանում արտա-
կարգ բարենպաստ պայմաններ կտար ռևոլյուցիայի զարգացման
համար և՛ Ասիայում և՛ Եվրոպայում»¹:

Վ. Ի. Լենինը տարբերում էր Հոկտեմբերյան Ռևոլյուցիայի
միջազգային նշանակության երկու կողմերը՝ լայն իմաստով, այ-
սինքն ռևոլյուցիայի ազդեցությունը պատմության զարգացման
ընթացքի, միջազգային ռևոլյուցիոն շարժումների վրա ընդհանրա-
պես, և նեղ իմաստով՝ երբ անհրաժեշտորեն մեր ռևոլյուցիայի որոշ
գծեր, որոշ հիմնական օրինաչափություններ կրկնվեն մյուս բոլոր
երկրներում:

Չափազանց կարևոր համարելով ռևոլյուցիոն պայքարի փորձի
անմիջական նշանակությունը, Լենինը ասում էր, որ Կարմիր Բա-
նակի հաղթանակը քաղաքացիական պատերազմների ժամանակա-
շրջանում Արևելքի ժողովուրդներին ցույց պտա, որ ինչքան էլ թույլ
են այդ ժողովուրդները, ինչքան էլ անհաղթելի է թվում Եվրոպական
ճնշողների հզորությունը, որոնք պայքարում կիրառում են տեխ-
նիկայի և ռազմական արվեստի բոլոր հրաշքները, այնուամենայնիվ
ճնշված ժողովուրդների կողմից մղվող ռևոլյուցիոն պատերազմը,
եթե այդ պատերազմն իսկապես կկարողանա արթնացնել միլիոնա-
վոր աշխատավորներին և շահագործվողներին, իր մեջ այնպիսի
հնարավորություններ, այնպիսի հրաշքներ է թաքցնում, որ Արևելքի
ժողովուրդների ազատագրությունը գործնականորեն այժմ լիովին
իրագործելի է ոչ միայն միջազգային ռևոլյուցիայի հեռանկարների
տեսակետից, այլև Ասիայում, Սիբիրում կատարած անմիջական
ռազմական փորձի տեսանկետից, փորձ, որը վատարված է իմպե-
րիալիզմի բոլոր հզոր երկրների ռազմական արշավանքին ենթարկ-
ված Սովետական ռեսպուբլիկայի կողմից»²:

Հոկտեմբերյան Ռևոլյուցիայի մեծ ազդեցությունը, նրա փորձի

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 24, էջ 492—493:

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 30, էջ 177—178:

ընդօրինակումը դարձավ օրինաչափ երևույթ ազգային-ազատագրական, ռևոլյուցիոն, ժողովրդական բոլոր շարժումների համար:

Սոցիալիստական կարգերի հաղթանակը ժողովրդական-գեմեկրատիայի երկրներում, և մասնավորապես, Չինաստանում, Վյետնամում, Կորեական ժողովրդա-գեմեկրատական ռեսպուբլիկայում ցույց տվեցին լենինյան դրույթի ճշմարտությունը:

Սակայն ռևոլյուցիայի փորձը և ազգային հարցի լուծումը ՍՍՌՄ-ում ընդօրինակեցին և մի շարք ուրիշ արևելյան երկրներ՝ իրենց ազգային-ազատագրական պայքարի ընթացքում: Ազգային անկախության և ժողովուրդների ու պետությունների իրավահավասարության պահանջը դարձավ միջազգային քաղաքականության կարևոր գործոններից մեկը:

Նշելով Հոկտեմբերյան Ռևոլյուցիայի ազգեցությունը Արևելքի ժողովուրդների ազատագրական պայքարի վրա, Ինդոնեզիայի պրեզիդենտ Սուկառնոն գրում է. «Այդ պայքարը դարձավ ավելի կազմակերպված, նրա նպատակը դարձավ ավելի պարզ, անզիջող, այսինքն՝ անկախություն և այն էլ անմիջապես»¹:

Վ. Ի. Լենինը, խոսելով մեր ռևոլյուցիայի միջազգային նշանակության մասին, գտնում էր նաև, որ Սովետների ռեսպուբլիկան պետք է ունենա չափազանց ակտիվ դեր Արևելքի երկրների պայքարում իրենց ազատության և իմպերիալիզմի դեմ մղած պայքարում:

«Այժմ մեր Սովետական ռեսպուբլիկան,— ասում էր նա,— պետք է Արևելքի բոլոր արթնացող ժողովուրդներին իր շուրջը համախմբի, որպեսզի նրանց հետ միասին պայքար մղի միջազգային իմպերիալիզմի դեմ»²:

Արդեն 1919—1922 թթ. բարձրացավ հակաիմպերիալիստական շարժումների հսկա ալիք: Ռևոլյուցիոն պայքարը ընդգրկեց Չինաստանը, Կորեան, Հնդկաստանը, արաբական մի շարք երկրներ, Յապոնիան: Պայքարի ելան կապիտալիստական երկրների բանվորներն ու գյուղացիները: Այս պայմաններում կապիտալիստական, նույն թվում նաև ասիական մի շարք երկրներում ստեղծվեցին կոմունիստական պարտիաներ:

Մյուս կողմից, չնայած Սովետական ռեսպուբլիկայի համար անասելի դժվարին պայմաններին, շնորհիվ Վ. Ի. Լենինի ջանքերի, այդ տարիներին փոխադարձ օգտավետ պայմանագրեր կնքվեցին հարևան Աֆղանստանի, Իրանի և Թուրքիայի հետ: Գործնականում

¹ «Правда», 11 октября, 1956.

² Վ. Ի. Լենին, Նբէէբ, հատ. 30, էջ 188:

ցույց տրվեց, որ այսուհետև սկսվել է պետությունների միջև նոր լիիրավ և հավասար փոխհարաբերությունների դարաշրջան: Առաջին քայլերին հետևեցին ուրիշները: 1924 թ. կնքվեց պայմանագիր Չինաստանի հետ:

Օր-օրի ուժեղանում էր Սովետների ռեսպուբլիկայի ազդեցությունը Արևելքի վրա: Մասսայական կազմակերպություններ, բանվորական կոլեկտիվներ, գյուղացիական համայնքներ դիմում էին լենինին և Սովետական կառավարությանը, խնդրելով միջամտել, խորհուրդ տալ, թե ինչպես կարելի է և պետք է ուղղել իրերի վիճակը իրենց մոտ:

1920 թ. մայիսին Սովետական կառավարությանը ուղղած իրենց դիմումի մեջ չինական բանվորները գրում էին «... Մենք հույսներս դնում ենք ձեզ վրա, եղբայրներ, մեզնից առաջ ոտքի ելած: Մենք հույս տունենք, որ դուք ցույց կտաք մեզ, այնպես ինչպես հնդկական, յապոնական, կորեական, աննամական բանվորներին՝ չափազանց մեծ օգնություն: Մենք գիտակցում ենք, որ մենք բանվորներս, որ չափազանց խեղճ ենք գիտելիքներով և կապիտալիստական դասակարգերի ու կառավարության դարձահոտության հրապույրի պայմաններում գտնվելով, ավելի ևս հույսներս դնում ենք ձեր ղեկավարության վրա...»¹:

Սովետական երկրի օգնությունը, ըստ լենինի պետք է տուննար երկու ուղղություն: Նախ՝ ամեն կերպ պաշտպանել Արևելքի ժողովուրդների շահերը միջազգային բոլոր կազմակերպություններում, կոնգրեսներում, կոնֆերանսներում և այլն: Մյուս կողմից նրանց օգնություն ցույց տալ տնտեսական, քաղաքական, գիտական, կուլտուրական և այլ ասպարեզներում:

Այս տեսակետից չափազանց հետաքրքիր են լենինի նշումները Գ. Վ. Չիչերինի 1922 թ. մարտին գրած նամակում, որի մեջ վերջինս մի շարք առաջարկություններ է անում Սովետական Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականության հարցերի վերաբերյալ:

Խոսելով եվրոպական երկրների Արևելյան ժողովուրդների նկատմամբ վարած քաղաքականության մասին, Չիչերինը քննադատում է այդ քաղաքականությունը և գրում.

«Մեր միջազգային սխեմայի նորությունը պետք է կայանա նրանում, որ նեգրական, ինչպես և մյուս

1)
ճիշտ է:

զազութային ժողովուրդները, մասնակցեն հավասարապես

եվրոպական ժողովուրդների հետ միասին կոնֆերանս-

¹ «Коммунист», № 3, 1960, стр. 11.

ներում ու կոմիտիաներում և իրավունք ունենան չթույլատրել միջա-
մըտութիւն իրենց ներքին կյանքում¹:

Զիշերինի նամակում չափազանց հատկանշական է սպառազի-
նութիւնների ընդհանուր կրճատման և միջազգային տնտեսութեան
վերականգնման ծրագիրը, որը նա համարում է ընդհանուր և կա-
մավոր գործ: Լենինը միանգամայն համամիտ է նրա հետ այս հար-
ցերում: Հետաքրքրական է Լենինի ընդգծած հետևյալ միտքը.
«Թույլներին պետք է ցույց տրվի օգնութիւն»²:

Վ. Ի. Լենինի ընդգծումներն ու նշումները ցույց են տալիս նրա
վերաբերմունքը այս սկզբունքային չափազանց կարևոր հարցերում,
և ինչպես նա գրում է իր պատասխան նամակում, որպես ծրագիր
Զիշերինի առաջարկները «շարադրված են շատ լավ», իսկ կետերը
(որոնք լուսանցքներում նշել էր ինքը Լենինը) «հիանալի են»³:

Այնուհետև Լենինի ղեկավարութեամբ և նրանից հետո Կոմու-
նիստական պարտիայի անշեղ քաղաքականութեան շնորհիվ, Սովե-
տական Միութիւնը դարձավ Արևելքի ժողովուրդների պաշտպանը
և բարեկամը բոլոր միջազգային գործերում:

1922 թ. հետո, երբ Լենինի նախաձեռնութեամբ ստեղծվեց Սո-
վետական Սոցիալիստական Ռեսպուբլիկաների Միութիւնը, որպես
հավասար և լիիրավ պետութիւնների կամավոր միութիւն, այդ
ակտը հանդիսացավ ազգային քաղաքականութեան լենինյան ծրա-
գրի իրականացումը կյանքում և ունեցավ խոշոր միջազգային նշա-
նակութիւն: Սովետական երկիրը դարձավ ավետյաց երկիր, բաղ-
ձալի մի վայր, որի ձգողական ուժը հետզհետեւ ավելանում էր,
ներքին հաջողութիւններին զուգընթաց: Նրա հաջողութիւնների
վրա զարմանում էին բոլորը՝ լինելով դա առաջավոր կապիտալիս-
տական, թե՛ արևելյան երկրների ներկայացուցիչ, պետական գոր-
ծիչ, գիտնական կամ աշխատավոր: Հատկապես մեծ էր Սովետա-
կան Միութեան հմայքը արևելյան ժողովուրդների համար:

Հնդկական մեծ գրող Ռաբինդրանատ Տագորը, որը 1930 թ.
այցելեց մեր երկիրը, իր նամակներում գրում էր, որ ընդամենը մի
քանի տարի առաջ համարյա նույն մակարդակի վրա էին գտնվում
Ռուսաստանը և Հնդկաստանը, սակայն այս կարճ ժամանակվա
ընթացքում նրանց մոտ կայծակնային արագութեամբ փոփոխու-

¹ Ленинский сборник, XXXVI, стр. 451.

² Նույն տեղը, էջ 453:

³ Նույն տեղը, էջ 454—455:

թյուններ են կաարավում, իսկ մենք խրվել ենք անզգայության ճահճի մեջ¹։ Որպես հետևություն իր մտքերի, նա խոսում է սովետական փորձի փոխանցման անհրաժեշտության մասին։

«Մեր օրերում,— շարունակում է Տագորը,— ռուսական ռևոլյուցիայի լոզունգները, դարձան ամբողջ աշխարհի լոզունգները։ Այժմ երկրի վրա կա միայն մի ժողովուրդ, որը մտածում է ոչ թե միայն իր ազգի, այլ բոլոր մարդկանց շահերի մասին»²։

Նա այնուհետև կոչ է անում իր հայրենակիցներին սովորելու համար գնալ Սովետական Միություն։ Նման մտքեր մենք կարող ենք գտնել Արևելքի այնպիսի ականավոր գործիչների մոտ, ինչպես Զ. Ներուն, Սուկառուն, Կասեմը և շատ ու շատ ուրիշներ։ Իսկ Կոմունիստական պարտիաները այդ երկրներում տանում են լայն մասսայական աշխատանք՝ բացատրելու համար այն հսկայական նշանակությունը, որ ունի սովետական օրինակը իրենց երկրներում նոր կյանք ստեղծելու գործում։

Սովետական իրականությունը, իր հերթին տալիս է նորանոր փաստեր լենինյան ազգային քաղաքականության կիրառման ասպարեզում։ ՍՄԿՊ XX I արտակարգ համագումարը արձանագրեց, որ ամբողջ արդյունաբերության համախառն արտադրանքը 1958 թ. աճել է 1913 թ. համեմատությամբ՝ Ուզբեկստանում 17 անգամ, Ղաղախստանում՝ 44, Ադրբեջանում՝ 14, Կիրգիզիայում՝ 50, Տաջիկստանում՝ 31, Թուրքմենիայում՝ 20 անգամ³ և այլն։

Ղաղախստանում 1958 թ. արտադրված էլեկտրաէներգիայի՝ մեկ մարդուն հասնող չափը հավասար էր 920 կիլովատ ժամի։ Այլ ուղյակով տարում Ցապոնիայում արտադրվել է մեկ մարդուն ընկնող նորմայի չափով 877, Թուրքիայում 1956 թ. 60, Իրանում՝ 1957 թ. 57 կ. վ. ժամ և այլն։

Ղաղախստանում տասը հազար մարդուն ընկնում է 13 բժիշկ, իսկ Թուրքիայում ընդամենը 3։

Այս փոփոխությունները և տարբերությունները քաջ հայտնի են համայն աշխարհին։ Նրանք ուրախացնում են մեր բարեկամներին և անհանգստություն են պատճառում կապիտալիստական աշխարհի տիրող շրջաններին։

Մեր երկրում ԱՄՆ-ի նախկին դեսպան Ա. Հարրիմանը 1959 թ. Սովետական Միությունում կատարած իր շրջագայությունից հետո

¹ P. Tagor, Письма о России, М., 1956, стр. 11.

² Նույն տեղում, էջ 18։

³ Внеочередной XXI съезд КПСС. Стенографический отчет, т. I, 1959, стр. 389.

հրատարակեց «Խաղաղություն Ռուսաստանի հետ» խորագրով գիրքը:

Հեղինակի կարծիքով «առավել տաքնապալի ասպեկտը» միջինասիական ռեսպուբլիկաների այդպիսի զարգացման «աղքատ գյուղական համայնքից, մի տերնդի կյանքի կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքում՝ հանդիսանում է այն ազդեցությունը, որ նա (զարգացումը — Ն. Ի.) կարող է ունենալ թույլ զարգացած երկրների ժողովուրդների վրա»:

«Ամեն տարի, — գրում է Հարրիմանը, — Տաշքենդի միջազգային հսկայական օդանավակայանի վրայով գալիս են հազարավոր այցելուներ Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրներից: Նրանց տանում են հսկայական օրինակելի կոլեկտիվ ֆերմաներ, ցույց տալիս նրանց մալարիայից ազատված գյուղեր, խոշոր ֆաբրիկաներ, որոնք արտադրում են ամեն ինչ, սկսած կոշիկից մինչև խոշոր գյուղատնտեսական մեքենաներ, չխոսելով արդեն դպրոցների, համալսարանների, հիվանդանոցների և օպերային թատրոնների մասին: Այդ նվաճումները հանդիսանում ան համոզիչ զենք Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրների կոմպարտիաների համար, որոնք այս բոլորը մատնացույց են անում նրանց, ովքեր այրվում են անհամբերությամբ զարգացնելու իրենց սեփական երկրները»:

Սովետական փորձի միջազգային նշանակության մասին ավելի լավ չես ասի:

Վ. Ի. Լենինի կանխատեսությունը Սովետների միջազգային նշանակության մասին, նրանց օրինակի գործուն ուժի վերաբերյալ իրականանում է լավագույն կերպով:

Այն համապատասխանում է պարտիայի XIV համագումարի բանաձևի հայտնի դրույթին, որտեղ նշված է, որ տնտեսական շինարարության լայն թափը, սոցիալիզմի հաջողությունները ցույց են տալիս, որ Սովետական Միությունը «իր տնտեսական աճման շնորհիվ, ընդունակ է ծառայել որպես հզոր միջոց ռեոլյուցիոնացնելու բոլոր երկրների բանվորներին և գաղութների ու կիսագաղութների ճնշված ժողովուրդներին»²:

Սոցիալիզմի հաղթանակը մեր երկրում, ազգային-ազատագրական շարժումների վերելքը և իմպերիալիզմի հակասությունների հետագա խորացումն ու զարգացումը սրեցին փոխհարաբե-

¹ «Правда», 4 января 1960.

² ՄՄԿԳ համագումարների, կոնֆերենցիաների և նենակումի պլենումների բանաձևերում ու որոշումներում, Հայպեհհրատ, Երևան, 1955, էջ 248: 28

րությունները գաղութների և կապիտալիստական երկրների միջև:

1925—1927 թթ. Չինաստանում ծավալված ռևոլյուցիոն խոշոր շարժումը նոր խթան հանդիսացավ ազգային-ազատագրական պայքարի համար: Չինաստանի օրինակին հետևեցին Ինդոնեզիայի, Հնդկաչինի, Հնդկաստանի, արաբական մի շարք երկրների ժողովուրդները:

Կրկին անգամ հաստատվեց Վ. Ի. Լենինի այն դրույթը, որ իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանը անհրաժեշտորեն պետք է առաջ բերի ու սնի ազգային ճնշման ու բուրժուազիայի դեմ պրոլետարիատի կողմից մղվող պայքարի քաղաքականութուն, ուստի և պետք է առաջ բերի Վենախ՝ ազգային ռևոլյուցիոն ապստամբությունների ու պատերազմների, երկրորդ՝ պրոլետարիատի կողմից ընդդեմ բուրժուազիայի մղվող պատերազմների ու ապստամբությունների, երրորդ՝ ռևոլյուցիոն երկու տեսակի պատերազմների միավորման և այլն և՛ հնարավորության և՛ անխուսափելիության»¹:

Ֆաշիզմի ջախջախումը և Սովետական Միության ու դեմոկրատական ուժերի հաղթանակը երկրորդ համաշխարհային պատերազմում հիշյալ հնարավորությունները դարձրին իրականություն:

Ժողովրդա-դեմոկրատական կարգերի հաղթանակը Արևմուտքի և Արևելքի մի շարք երկրներում և համաշխարհային սոցիալիստական լագերի ստեղծումը խորացրեց գաղութային սիստեմի ճգնաժամը, որ սկսվել էր Հոկտեմբերյան Ռևոլյուցիայի հաղթանակից հետո: Այն ժամանակ ճգնաժամի էությունը, ինչպես նշել էր Լենինը, կայանում էր Ազգերի լիգայի մանդատային սիստեմի, գաղութային երկրներում ռեֆորմներ անցկացնելու փորձերի և այդ երկրներում (Եգիպտոս, Իրաք, Սիրիա, Լիբանան և այլն) «անկախ» կառավարություններ ստեղծելու մեջ:

Սակայն այդ միջոցառումները ուժեղացրին միայն ժողովրդական շարժումները գաղութարարների դեմ: Իմպերիալիստների համատեղ ջանքերը գաղութային սիստեմի պահպանման համար միավորեցին գաղութային ժողովուրդներին ընդհանուր թշնամու դեմ: Ինչպես նշում է Լենինը, մանդատային սիստեմը փաստորեն հանգեցրեց որոշ երկրների գրավմանը Ազգերի լիգայի կողմից, որի հետևանքով ստեղծվեց հետևյալ պատկերը: «Միասնական» ճնշողը: Պայքարի կենտրոնացում: Վտապների բաղադրանքությունը»²:

¹ Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 23, էջ 98:

² Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 30, էջ 109:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո, կապիտալիզմի ընդհանուր ճգնաժամի երկրորդ փուլում, արդեն անհնար եղավ կասեցնել գաղութային սիստեմի փլուզումը: Կարճ ժամանակամիջոցում, մոտ երեք տասնյակ երկրներ ազատագրվեցին, դարավոր, ծանր ու արյունոտ գաղութային լծից:

Ազատագրման այդ պրոցեսը ընթացավ չափազանց անհավասարաչափ և հաստատեց լենինյան այն միտքը, «որ հետագա ուղղությունները բնակչությամբ անչափ ավելի հարուստ և սոցիալական պայմանների զանազանակերպությամբ անչափ ավելի աչքի ընկնող Արևելքի երկրներում... մատուցելու են, անկասկած, ավելի շատ յուրատեսակություն, քան ուսական ուղղության»:

Ներքին պայմանների (բանվոր դասակարգի և նրա պարտիայի առկայությունը, դեմոկրատական ուժերի կազմակերպվածությունը և նրանց հարաբերակցությունը իմպերիալիստական, ֆեոդալական և ռեակցիոն տարրերի հետ, և այլն) յուրահատկությունների, արտաքին բարենպաստ պայմանների հետևանքը եղավ ազատագրական պայքարի և նրա արդյունքների անհավասարաչափությունը: Այն արտահայտվեց մի շարք երկրների՝ Զինաստանի, Վյետնամի և Հյուսիսային Կորեայի,— որտեղ ստեղծվեցին ժողովրդա-դեմոկրատական կարգեր և սկսվեց սոցիալիզմի շինարարությունը,— թե՛ քաղաքական և թե՛ տնտեսական յրիվ անկախության հաստատմամբ:

Մյուս կողմից բավական մեծ թվով երկրներ, ինչպես Հնդկաստանը, Ինդոնեզիան, Բիրման, Կոմբոջան, Ցեյլոնը, արաբական Արևելքի և Աֆրիկայի մի շարք երկրներ նվաճեցին իրենց քաղաքական անկախությունը, սակայն չկարողացան ազատվել մոնոպոլիստական կապիտալի ճիրաններից և մնացին կապիտալիստական սիստեմի մեջ, իմպերիալիստական երկրներից որոշ տնտեսական կախման մեջ:

Վերջապես երկրների մի երրորդ խումբ (մեծ մասամբ Աֆրիկայի մայր ցամաքում) դեռ չարժանակում է պայքարը իր ազատագրման համար:

Բուքոնա-դեմոկրատական ուղղության վերաճումը սոցիալիստական ուղղության և սոցիալիզմի հաղթանակը Ասիայի որոշ երկրներում հնարավոր դարձավ, որովհետև առկա էին այնպիսի հուժկու գործոններ, ինչպիսին են համաշխարհային սոցիալիստական սիստեմը ՍՍՌՄ-ի գլխավորությամբ և ազգային-ազատագրական վիթխարի շարժումը Արևելքում: Եվ թե իմպերիալիս-

¹ Վ. Ի. Լեճիճ, Երկր, հատ. 33, էջ 570—571:

տական 14 պետություններ քաղաքացիական կռիվների ժամանակաշրջանում ինտերվենցիա սկսեցին առաջին սոցիալիստական պետության՝ Սովետական Ռուսաստանի դեմ, ներկա պայմաններում նրանք այլևս ի վիճակի չեղան նորից փորձելու խեղդել ժողովրդական ռևոլյուցիան և կասեցնել սոցիալիզմի շինարարությունը ժողովրդական-դեմոկրատիայի երկրներում։ Սակայն անհրաժեշտ է նշել, որ ռևոլյուցիայի հաղթանակը Արևելքի երկրներում և մանավանդ Չինաստանում, իրենց հերթին ունեցան հսկայական ազդեցություն ամբողջ Արևելքի ժողովրդական շարժումների հաղթանակի գործում։

Մարքսիզմի կլասիկները չափազանց մեծ նշանակություն են տվել Չինաստանի դերին Արևելքի աղատագրման գործում։ Ավելի քան մեկ դար առաջ Կ. Մարքսն ու Ֆ. Էնգելսը կանխատեսել են հին Չինաստանի կործանումը և նորի ստեղծումը, համարելով այն խթան ամբողջ Ասիայի աղատագրման համար։ «Կանցնեն տարիներ,— դրել է Էնգելսը 1857 թ.,— և մենք վկա կլինենք աշխարհի ամենահին կայսրության մահվան օրհասին և միաժամանակ համայն Ասիայի նոր դարաշրջանի արշալույսին»¹։

Չինական մեծ ժողովրդին և նրա պայքարին Վ. Ի. Լենինը նվիրել է մի շարք աշխատություններ, ինչպես օրինակ՝ «Չինական պատերազմը», «Դյուրավառ նյութը միջազգային քաղաքականության մեջ», «Դեմոկրատիան և նարոդնիկությունը Չինաստանում», «Նորոգված Չինաստան», «Չինական ռեսպուբլիկայի խոշոր հաջողությունը», «Լավ է քիչ, բայց լավ» և ուրիշ երկեր, մի շարք զեկուցումներ, ելույթներ և այլն։ Լենինը հետևողական կերպով զարգացրել է մարքսիզմի հիմնադիրների այն միտքը, որ չինական ժողովրդի պայքարը բախտորոշ նշանակություն կունենա համաշխարհային ռևոլյուցիոն շարժման համար։

1912 թ. հունվարին ՌՍԴԲՊ Պրագայի կոնֆերանսը ընդունեց Վ. Ի. Լենինի դրած բանաձևը Չինաստանի մասին, որի մեջ արձանագրվում է չին ժողովրդի ռևոլյուցիոն պայքարի համաշխարհային նշանակությունը, պայքարի, որը ազատագրություն է բերում Ասիային ու խարխում հվրոպական բուրժուազիայի տիրապետությունը...»²։

Այժմ, երբ Չինական ժողովրդական Ռեսպուբլիկան ի մի է բերել իր գոյության տաս տարվա արդյունքները, Լենինի այդ

¹ К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. 12, изд. II, М. Госполитиздат 1958, стр. 224.

² Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 17, էջ 599։

միտքը մարմնավորվել է կոնկրետ հաջողությունների մեջ, ցույց տալով Արևելքի մյուս երկրներին զարգացման ճիշտ ճանապարհը:

Այսպես, 1959 թ., 1949 թ. կիսագաղութային երկրի մակարդակի համեմատությամբ արդյունաբերության ընդհանուր արտադրանքը աճել է ավելի քան 9 անգամ, պողպատի արտադրությունը՝ 13 անգամ, ածուխինը՝ 9 անգամ, էլեկտրաէներգիայինը՝ 7 անգամ և այլն: Ավարտվել է գյուղատնտեսության կոոպերացումը ամբողջ երկրում: Կոմունիստական պարտիայի և կառավարության ղեկավարությամբ չին ժողովուրդը արդեն պայքարում է արդյունաբերական իր մակարդակով հասնելու Անգլիային:

Նույնպիսի հաջողությամբ սոցիալիզմ են կառուցում Կորեական Ժողովրդա-Դեմոկրատական, Վյետնամի և Մոնղոլական Ժողովրդական ռեսպուբլիկաները: Վերջինիս տնտեսությունը, որի հիմքը կազմում էր անասնաբուծությունը, ապրում է սոցիալիստական բարեփոխումների բուռն շրջան: Հաջողությամբ վերջացել է արատական տնտեսության կոոպերացումը, հիմնադրվել և զարգանում է արդյունաբերությունը: Այս բոլորի շնորհիվ Մոնղոլական Ժողովրդական Ռեսպուբլիկան անասնապահական երկրից դարձավ ագրարային-ինդուստրիալ երկիր:

Սոցիալիզմի շինարարության մեջ «մոնղոլական ժողովրդի փառավոր հաջողությունները, — նշում է ընկ. Ցեդենբալը, — հանդիսանում են մեծ Վ. Ի. Լենինի՝ առաջավոր սոցիալիստական պետությունների օգնությամբ նախկինում հետամնաց երկրների ոչ կապիտալիստական ուղիով զարգանալու մասին ուսմունքի ճշմարտության և կենսունակության ակնառու հաստատումը»:

Ավելի բարդ և դժվարին պայմաններում են զարգանում ազատագրված, բայց կապիտալիստական սիստեմում մնացած Արևելքի երկրները:

Հնդկաստանում, Ինդոնեզիայում, արաբական Արևելքում և այլ ազատագրված երկրներում տնտեսությունը, ինչպես նշվեց, գրտնջվում է դեռևս մոնոպոլիստական կապիտալի ազդեցության ներքո: Որպեսզի ապահովվի պետական ղեկավարությունը տնտեսության նկատմամբ և նրա հնարավորին չափ արագ զարգացումը, հիշյալ երկրների կառավարությունները օգտագործում են պետական կապիտալիզմի ուղին:

Միանգամայն իրավացի են ներուն և Սուկառնոն, երբ ընդգծում են, թե տնտեսական ազատագրման համար մղվող պայ-

¹ «Правда», 19 февраля, 1960.

քարը կրում է ավելի սուր բնույթ, քան պայքարը քաղաքական անկախության համար:

Տնտեսական, քաղաքական և կուլտուրական զարգացման հաջողությունները այստեղ կախված են ազգային ուժերի համախմբվածությանից, բանվոր դասակարգի կազմակերպվածությունից և ազգային բուրժուազիայի ու նրա կառավարությունների դեմոկրատական ճիշտ քաղաքականությունից:

Վ. Ի. Լենինը բազմիցս նշել է Արևելքի ազգային բուրժուազիայի դեմոկրատական տենդենցների և բուրժուական նացիոնալիզմի պատմականորեն արդարացի լինելու մասին:

«Ասիայում,— գրում է նա,— կա դեռևս բուրժուազիա, որն անդունակ է ներկայացնելու անկեղծ, մարտական, հետևողական դեմոկրատիա, որն արժանավոր ընկերն է Ֆրանսիայի XVIII դարի վերջի մեծ քարոզիչների և մեծ գործիչների»¹:

Մարքսիստական այս տեսակետը լիովին արդարացի է Արևելքի ազգային-ազատագրական շարժումների և առանձին ժողովուրդների անկախության համար մղած պայքարի բազմամյա փորձով:

Պատմական կոնկրետ այս երևույթի ճիշտ ըմբռնումը մեծ նշանակություն ունի պրոլետարիատի և նրա պարտիայի ստրատեգիական և տակտիկական գծի որոշման համար:

Արևելյան երկրների ազգային բուրժուազիայի դեմոկրատիզմի դասակարգային հիմքը Լենինը համարում է գյուղացիությանը, որը խնչպես հայտնի է, կազմում է տվյալ երկրների ազգաբնակչության մեծագույն մասը: Այս պատճառով Լենինի հիմնական պահանջներից մեկն էլ այն է, որ բանվոր դասակարգը և նրա պարտիաներն այս երկրներում կարողանան հետևողական պայքար տանել գյուղացիության արմատական շահերի պաշտպանման համար: Հիմնականը այս հարցում՝ առանց զիջումներ կատարելու ֆեոդալական սարքերի օգտին հողային ռեֆորմի իրականացումն է:

«Ուտոպիա կլինեի կարծել,— գրում է Լենինը,— թե պրոլետարական պարտիաները, եթե առհասարակ նրանք կարող են ծագել ազգային երկրներում, որոշակի հարաբերությունների մեջ չգտնվելով գյուղացիական շարժման հետ, չաչակցելով նրան գործնականում, այդ հետամնաց երկրներում կարող են անցկացնել կոմունիստական տակտիկա ու կոմունիստական քաղաքականություն»²:

¹ Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 18, էջ 199:

² Վ. Ի. Լենին, Ծրկեր, հատ. 31, էջ 291: ,

Այնքան, որքան ազգային բուրժուազիայի շահերը բախվում են և՛ իմպերիալիզմի, և՛ ֆեոդալիզմի շահերի հետ, նաև հաճախ պաշտպանում է հողային ռեֆորմը, ցանկանալով ղրկել թե իր երկրի և թե՝ օտար հողատերերին նրանց տնտեսական հիմքից:

Հողային և հետևողական դեմոկրատական այլ ռեֆորմների կենսագործումը կյանքում, կարող են ստեղծել պայմաններ, երբ բանվոր դասակարգի և նրա պարտիայի ղեկավարությամբ, հենվելով բանվորների և գյուղացիների ամուր դաշինքի վրա, հնարավոր կլինի կազմակերպել ազգային ճակատ՝ ազգային բուրժուազիայի մասնակցությամբ:

Վերջինս դեմոկրատական քաղաքականություն է տանում բոլոր այն դեպքերում և երկրներում, որտեղ Կրկին հիմնական դասակարգերի՝ բանվորների և գյուղացիների կազմակերպվածությունն ու ակտիվությունը, Կոմունիստական պարտիաների հեղինակությունը, ապահովում են մշտական կոնտրոլը ներքևից և թույլ չեն տալիս այն տատանումներն ու շեղումները, որոնց ընդունակ է բուրժուազիան:

Իրաքում, Ինդոնեզիայում, Հնդկաստանում և այլ երկրներում, որտեղ ազգային բուրժուազիան հանդես է դալիս թե ներքին և թե արտաքին քաղաքականության շատ հարցերում որպես առաջավոր, դեմոկրատական ուժ, այնտեղ նրա բոլոր պրոգրեսիվ միջոցառումները գտնում են բայն մասսաների ընդունելությունը, իսկ կոմունիստական և բանվորական պարտիաները օգնում են համապատասխան կառավարություններին կիրառելու այդ միջոցառումները:

Այդպիսի երկրներում աշխատանք է տարվում պահպանելու համար ազգային բուրժուազիայի այն լիզերներին, որոնք պատմական խոշոր գործ են կատարում իմպերիալիզմի ու ֆեոդալիզմի դեմ, իրենց երկրի անկախությունը ամրապնդելու համար մղած պայքարում:

Թե որքան ճիշտ է պրոլետարական պարտիաների և նրանց լիզերների դիրքը այս հարցում, ցույց են տալիս Լենինի հետևյալ տողերը:

«Չի կարելի մարքսիստ լինել, չտածելով ամենախոր հարգանք դեպի բուրժուական մեծ ռևոլյուցիոներները, որոնք համաշխարհային-պատմական իրավունք են ունեցել խոսելու բուրժուական «հայրենիքների» անունից, որոնք ֆեոդալիզմի դեմ մղվող պայքարի մեջ քաղաքակիրթ կյանքի են բարձրացրել տասնյակ միլիոնավոր նոր ազգեր»¹:

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 21, էջ 273:

Մեր կարծիքով ներկա պատմական ժամանակաշրջանում այդ կարգի մարդկանց թվին կարելի է դասել Ֆիդել Կաստրոյին, Արդու Քլեյմ Կասեմին, Սուկաոնոին, Ու-Նուին, Ջ. Ներուին և նման աիպի ազգային բուրժուազիայի այլ գործիչներին:

Բայց բուրժուազիան շատ հաճախ ցուցաբերում է անհետևորականություն: Դրա պատճառը, ինչպես նշում է լենինը, այն է, որ շահագործվող երկրների բուրժուազիան մեծ մասամբ, ազգային շարժմանը օգնելու հետ միասին, համաձայնության է գալիս իմպերիալիստական երկրների բուրժուազիայի հետ և միասին ելնում են կռվի բոլոր տեսակի ռևոլյուցիոն շարժումների և ռևոլյուցիոն դասակարգերի դեմ: Թուրքիայի, Պակիստանի և մի շարք այլ երկրների տիրող շրջանների հակաժողովրդական քաղաքականությունը, Հնդկաստանում, Արաբական Միացյալ Ռեսպուբլիկայում և այլուր տեղի ունեցած որոշ դեպքեր հաստատում են պատմական այս ճշմարտությունը:

Ազգային բուրժուազիայի տատանումները առանձնապես ակնառու են այնպիսի կարևոր հարցերում, ինչպիսին են՝ ագրարային ռեֆորմը, դեմոկրատական ազատությունների կենսագործումը և միջազգային քաղաքականության ճիշտ դիրքավորումը:

Պետք է ասել նաև այն, որ ինչքան թուլանում են իմպերիալիզմի դիրքերը Արևելքում, այնքան ավելի բազմազան են դառնում այն միջոցառումները, որոնք անց են կացվում իմպերիալիստական պետությունների կողմից: Իմպերիալիստական այսպիսի քաղաքականության դրսևորումներից են ՍԵՆՏՈ և ՍԵԱՏՈ (իմպերիալիստական այս խմբավորումների երեքից երկուսը Ասիայում են գտնվում), ռազմական բլոկների կազմակերպումը և գործունեությունը, ասիական որոշ երկրների ներգրավումը ՆԱՏՕ-ի մեջ, զանազան երկրների հետ կնքած (Յապոնիա, Թուրքիա, Իրան, Պակիստան) միակողմանի ռազմական համաձայնագրերը, այսպես կոչված «էյզենհաուերի դոկտրինան» և «օգնությունը» թույլ զարգացած երկրներին և այլն:

Երբեմն իմպերիալիստները, չբավարարվելով հիշյալ միջոցառումներով, փորձում ան վերականգնել իրենց իրավունքները կամ ամրապնդել իրենց վիճակը զենքի ուժով: Այդպիսին էին՝ Անգլո-Ֆրանկո-Իսրայելյան ագրեսիան Եգիպտոսի դեմ 1956 թ., լիբանանի և Հորդանանի օկուպացիան Միացյալ Նահանգների և Անգլիայի կողմից 1958 թ., Ֆրանսիայի քաղաքականությունը Ալժիրի նկատմամբ և այլն:

Բայց ժամանակները ուրիշ են և դրա համար մեծ մասամբ

իմպերիալիստների քաղաքականությունը Արևելքում ձախողվում է:

Ազատագրված ժողովուրդները, որոնք պայքարում են իրենց անկախության ամրապնդման համար, ունեւն փորձով գիտեն թե ո՞վ է իրենց բարեկամը և ո՞վ թշնամին: Նրանք մեծ անհրաժեշտություն են զգում անշահախնդիր օգնության իրենց տնտեսության, կուլտուրայի, գիտության զարգացման ասպարեզում:

Իրագործելով Վ. Ի. Լենինի պատգամները, նրանց այդպիսի օգնություն է ցույց տալիս Սովետական Միությունը և մյուս սոցիալիստական երկրները, ներառյալ Ժողովրդական Չինաստանը: Այդ օգնությունը տարբերվում է իմպերիալիստների ցույց տված «օգնությունից», նախ նրանով, որ այն չի պայմանավորվում որևէ քաղաքական պահանջով և ապա տրվում է չափազանց արտոնյալ պայմաններով ու այնպիսի ապրանքներով (մեքենաներ, սարքավորումներ), որոնք անհրաժեշտ են ստեղծելու սեփական արդյունաբերություն և ապահովելու երկրի տնտեսական անկախությունը:

Սովետական Միության արտահանության մեջ մեքենաների և սարքավորումների տոկոսը 1938 թ. 5-ից բարձրացել և հասել է 21 %-ի՝ 1959 թ.: Այդ արտահանության $\frac{3}{4}$ մասը գնում է սոցիալիստական երկրները, գլխավորապես Արևելյան երկրները: Մնացած մասը ուղարկվում է թույլ զարգացած երկրներին, որոնց հետ վերջին 5 տարում ապրանքափոխանակությունը ավելացել է ութ անգամ:

Ինչպես հայտարարեց Ն. Ս. Խրուշչովը ինդոնեզիական պառլամենտում, ընթացիկ տարում Սովետական Միությունը օգնություն ցույց կտա աշխարհի 22 երկրում՝ 383 տարբեր արդյունաբերական ձեռնարկությունների կառուցմանը:

Բազմապիսի է Սովետական Միության և մյուս սոցիալիստական երկրների օգնությունը, որը հզոր քրաշխիք է հանդիսանում գաղութատիրությունը վերականգնելու բոլոր փորձերի դեմ:

«Պատմաբանները, ուսումնասիրելով մարդկային հասարակարգի զարգացումը,— ասում է Ն. Ս. Խրուշչովը,— բոլոր հիմքերը կունենան XX դարի կեսերն անվանելու նոր աշխարհի, ազատության ու անկախության աշխարհի կառուցման ժամանակաշրջան:

Մարդկության շատ խայտառակ երևույթի՝ գաղութատիրության կործանում. ահա ժամանակի հատկանիշներից մեկը»¹:

Այս մեծ պատմական խնդրի իրագործման չ Արևելքի երկրը-

¹ «Սովետական Հայաստան», 28 փետրվարի 1960:

ների տնտեսության դարգացման անհրաժեշտ պայմանն է խաղա-
յության ամրապնդումը ամբողջ աշխարհում: Այստեղ ևս նրանց
օգնության է գալիս Սովետական Միության և ամբողջ սոցիալիս-
տական լադերի լենինյան խաղաղ քաղաքականությունը, որը
պաշտպանություն է գտնում Արեւելքի անկախ պետություններից
շատերի կողմից:

Վ. Ի. Լենինի հիմնական պատգամներից մեկն էլ հետևողական
պայքարն է խաղաղության և խաղաղ գոյակցության համար: Ամե-
րիկյան թերթերից մեկի թղթակցի հարցին, թե ինչպիսի պլաններ
ունի Սովետական կառավարությունը Ասիայում, Վ. Ի. Լենինը
1920 թ. փետրվարին, պատասխանում է այսպես.

«Նույնն են, ինչ որ նվրդալուծում. այն է՝ խաղաղ համակեցու-
թյուն բոլոր ազգերի, ժողովուրդների, բանվորների և գյուղացիների
հետ, որոնք արթնանում են նոր կյանքի՝ առանց շահագործման.
առանց կալվածատերերի, առանց կապիտալիստների, առանց վա-
ճառականների կյանքի համար: 1914—1918 իմպերիալիստական
պատերազմը... արթնացրեց Ասիան և ուժեղացրեց աֆրիկյան, ինչպես
նաև ամենուրեք, ազատության, խաղաղ աշխատանքի, այլևս պա-
տերազմներ թույլ չտալու ձգտումը»:

Լենինի նշած բոլոր երևույթները, մանավանդ վերջին ձգտումը,
տասնապատիկ և հարյուրապատիկ անգամ շատ ավելի են իրենց
զգալ տալիս ներկայումս:

Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը ազգային և գաղութային հարցերում
հիմք ծառայեց Կոմունիստական պարտիայի և Սովետական պե-
տության ազգային քաղաքականությանը: Նա ցույց տվեց թե ինչ-
պես պետք է զարգանա ազգային-ազատագրական շարժումը գա-
ղութային և կախյալ երկրներում, որ այդ շարժումը վազմելու է
միջազգային պրոլետարիատի ուղիղության անբաժանելի մասը,
որ այդ երկու ուղիղությունն ուժերը՝ բանվոր դասակարգի ղեկավա-
րությամբ ապահովելու են իմպերիալիզմի կործանումը և սոցիա-
լիզմի հաղթանակը համայն աշխարհում:

¹ Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հատ. 30, էջ 404:

О. Г. ИНДЖИКЯН

В. И. ЛЕНИН И НАРОДЫ ВОСТОКА

Резюме

В статье изложены основные положения учения В. И. Ленина о национально-колониальном вопросе в связи с национально-освободительным движением народов Востока в эпоху империализма.

Анализируя процесс пробуждения народов Востока автор показывает величие ленинских идей, влияние русских революций и строительства социализма в СССР на Востоке; говорит о возрастающей роли народов Востока в решении международных проблем; о стратегии и тактике коммунистических и рабочих партий в странах Востока в условиях кризиса и распада колониальной системы империализма.

В свете ленинского учения рассматривается влияние народных революций и успехов строительства социализма в Китае, Северной Корее и Вьетнаме на судьбы многих народов Востока.

В статье приводятся указания В. И. Ленина о необходимости проведения политики мира и дружбы между народами; об оказывании систематической и бескорыстной помощи отсталым и слаборазвитым странам.

Все эти положения обоснованы фактическим материалом, отражающим современную историческую обстановку.